

УДК 903'12 (477.44) «632»

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2020.1\(29\).384](https://doi.org/10.33782/eminak2020.1(29).384)

КОШАРИНЦІ-3 – НОВА ПАМ'ЯТКА ВЕРХНЬОГО ПАЛЕОЛІТУ В ЛІСОСТЕПОВОМУ ПОБУЖЖІ

Олеся Кононенко¹, Дмитро Гаскевич²

Інститут археології НАН України (Київ, Україна)

¹ e-mail: olesia.m.kononenko@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1575-1854>

² e-mail: dmytro.haskevych@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2831-1092>

Публікується інформація про нову різночасову пам'ятку зі знахідками верхнього палеоліту, виявлену в басейні річки Південний Буг на півдні Вінницької області. Описується її розташування та стратиграфія, характеризується комплекс крем'яних знахідок із шурфів і з поверхні поселення.

Ключові слова: *верхній палеоліт, Середнє Побужжя, крем'яна індустрія*

Вступ. Південний Буг (далі – П. Буг) – третя за величиною річка України. Її басейн повністю розташований у межах центральної частини Правобережної України, на заході межує з басейном Дністра, а на півночі та сході – з басейном Дніпра. Річка бере початок на Волино-Подільській височині у Хмельницькій області та впадає у Дніпро-Бузький лиман Чорного моря. За сучасним фізико-географічним районуванням України землі у верхів'ях П. Бугу належать до зони широколистяних лісів. Територія басейну, що лежить на південний схід від притоки П. Бугу – річки Вовк – і до широти Первомайська–Кропивницького, знаходиться у лісостеповій зоні. Це становить більше половини загальної площі басейну П. Бугу. Території на південний схід від згаданої межі знаходяться у степовій зоні. Вони складають близько третини площі басейну річки¹.

У басейні П. Бугу відомі десятки пам'яток верхнього палеоліту. Проте їх поширення є дуже нерівномірним. Найбільш численними є пункти, виявлені на правих притоках П. Бугу – річках Кодима та Бакшала, що знаходяться на самому півдні сучасної лісостепової та півночі степової зони, відповідно. Низка розташованих тут пам'яток (Анетівка I, II, Івашково VI, Ліски, Серединний Горб) були досліджені розкопками².

Значна кількість пам'яток відома в басейні найбільших, лівих, притоків П. Бугу – річок Інгул і Синюха. На Інгулі, що тече в межах степової зони, розкопувалася багатошарова стоянка Сагайдак³, а безпосередньо на березі Синюхи, що тече у лісостепу, – багатошарова стоянка Володимирівка⁴. Багато пунктів виявлено на притоках Синюхи. Зокрема, тут досліджувалися стоянка Гордашівка на р. Гірський Тікич⁵ і скуп-

¹ Басейн річки Бог / Є.І. Ворона та ін. Вінниця-Київ: Wetlands International Black Sea Programme, 2009. С. 9-10.

² Станко В. Н., Смольянинова С. П. Исследование палеолита и мезолита степного Побужья // Советская археология. 1985. № 4. С. 5-20; Смольянинова С. П. Палеолит и мезолит степного Побужья. Київ: Наукова думка, 1990. 108 с.

³ Станко В. Н., Григорьева Г. В. Исследования памятников каменного века на р. Ингуле // Древности Поингулья. Киев: Наукова думка, 1977. С. 37-51.

⁴ Черниш О. Володимирівська палеолітична стоянка. Київ: Вид-во АН УРСР, 1953. 76 с.

⁵ Гладких М. І., Рижов С. М., Суховий М. О. Орнітькоїдна стоянка Гордашівка I на Черкащині // Кам'яна доба України. Вип. 13. Київ: Шлях, 2010. С. 95-112.

чення пам'яток на р. Велика Вись неподалік Новомиргорода⁶. Західніше та північніше, у Вінницькому Побужжі, до останнього часу були відомі лише дві пам'ятки верхнього палеоліту – Семенки⁷ та Северинівка⁸. З них тільки у Семенках крем'яні та фауністичні знахідки були більш-менш численні та виразні. Проте вони були втрачені під час Другої світової війни.

Останніми роками більше 20 нових пунктів з матеріалами верхнього палеоліту були виявлені в межах Вінницької області Д.Л. Гаскевичем. Переважна більшість з них знаходяться безпосередньо у долині П. Бугу, займаючи край високої (другої) тераси та миси, утворені впадінням у нього невеликих річок, а також обводнених і сухих балок. Менше пунктів виявлено безпосередньо на цих допливах і балках. Тут вони, зазвичай, займають ділянки краю плато, що прилягають до бортів великих, особливо, обводнених балок; миси, утворені злиттям їх відвершків. Більшість нововиявлених пам'яток представлені поодинокими або нечисленними крем'яними виробами, кількість яких рідко перевищує кілька десятків⁹. На цьому тлі найбільшою чисельністю та виразністю знахідок вирізняється пункт Кошаринці-3.

Історія дослідження, розташування. Пам'ятка з матеріалами верхнього палеоліту, пізнього трипілья, кінця доби бронзи та середньовіччя (9-11 ст.) була виявлена розвідкою Д.Л. Гаскевича у 2017 р. Влітку 2019 р. до її дослідження долучилася О.М. Кононенко. Тоді тут було зібрано підйомний матеріал і закладено два розвідкові шурфи.

Пам'ятка знаходиться за 1,7 км на захід від крайніх споруд північно-західної околиці с. Кошаринці Кошаринецької сільської ради Бершадського р-ну Вінницької обл. Вона розташована у глибині плато правого берега П. Бугу на відстані 0,9 км від нього, займаючи довгий вузький мис, утворений із заходу правим бортом яру, дном якого тече правий доплив Бугу – р. Бучак, а зі сходу – лівим бортом одного з обводнених відвершків цього яру (рис. 1). Довжина мису – близько 300 м, максимальна ширина – близько 100 м, висота площадки – близько 10 м над рівнем р. Бучак. У північному напрямку мис плавно понижується до висоти 3-4 м над рівнем Бучака. Його найпівнічніша, найнижча, частина у значній мірі зруйнована вже недіючим гранітним кар'єром. Більшість знахідок зібрано вище нього на всій площі схилу, зайнятого орним полем.

Шурфи, стратиграфія. Два шурфи розміром 1x1 м, орієнтовані за сторонами світу, закладені у самій північній (№ 1) і центральній (№ 2) частині пам'ятки. Вони копалися умовними горизонтами потужністю 15 см за допомогою саперної лопатки, а в місцях концентрації знахідок – тривелом.

Шурф № 1 розташований на задернованій і порослій кущами ділянці приблизно посередині між краєм орного поля та гранітним кар'єром. Доведений до глибини

⁶ Найдавніше минуле Новомиргородщини / Під ред. Л.Л. Залізняка. Київ: Шлях, 2013. 306 с.

⁷ Козубовський Ф.А. Археологічні дослідження на території БОГЕСу (1930-1932 рр.): Підсумки археологічних розвідкових робіт в районі майбутнього підтоплення Бозької гідроелектроцентрالی. Київ: ВУАН, 1933. С. 67-69, табл. 42, 43.

⁸ Stupak D.V., Telizhenko S.A. Flint assemblage of Severynivka hillfort // Археологія. 2019. № 1. Р. 5-8.

⁹ Гаскевич Д.Л., Кононенко О.М. Нова Миколаївка 2а – нове верхньопалеолітичне місцезнаходження у Лісостеповому Побужжі // Археологічні дослідження в Україні 2004-2005 рр. Київ-Запоріжжя: ІА НАНУ, Дике Поле, 2006. С. 127-128; Гаскевич Д., Кононенко О. Нові верхньопалеолітичні місцезнаходження в лісостеповому Буго-Дністер'ї (попереднє повідомлення) // І Всеукраїнський археологічний з'їзд: Програма роботи та анотації доповідей (Ніжин, 23-25 листопада 2018 р.). Київ: ІА НАНУ, 2018. С. 65-66.

0,85 м¹⁰. Тут спостережено наступну стратиграфію:

0-0,3 м – темно-бурий гумус з гранітною крихтою та щебенем з відвалу кар'єру.

0,3-0,45 м – більш світлий гумус – підґрунтя.

0,45-0,75 м – світло-бурий супісок. Ближче до низу зростає оглеєність седименту, збільшується кількість гранітної жорстви й уламків граніту.

0,75-0,85 м – жовто-бурий суглинок з гранітною жорствою, що до низу змінюється майже суцільною рудою жорствою.

Межі означених геологічних шарів нечіткі, вони плавно переходять один в один. На всій потужності досліджених нашарувань помітні численні кротовини.

У шурфі виявлено 29 знахідок – 18 невиразних крем'яних виробів (відщепи, пластини, пластинки та мікропластини, луски, фрагменти сколів, уламки), 7 фрагментів ліпної кераміки та 4 уламки кісток тварин. При цьому кераміка та кістки досить рівномірно представлені скрізь від низу дернового шару до глибини 0,6 м, а кремені були виявлені у всій пачці досліджених відкладів. Проте їх найбільшу концентрацію і знахідки найбільшого розміру зафіксовано на глибині 0,15-0,45 м.

Шурф № 2 розташований на більш високій майже горизонтальній розораній ділянці пам'ятки на відстані близько 80 м на південь від шурфу № 1. Доведений до глибини 0,96 м¹¹. Тут спостережено наступну стратиграфію:

0-0,21 м – досить однорідний щільний дуже темний сіро-бурий гумус – орний шар. Зрідка трапляються невеликі уламки граніту, уламки мушель водних і суходілних молюсків.

0,21-0,36 м – плямистий сіро-бурий сильно гумусований супісок – підґрунтя. Містить дрібні уламки граніту та вапнисті конкреції. Верхня межа чітка ледь хвиляста.

0,36-0,96 м – жовто-бурий супісок. Багато кротовин з темним гумусним і світлим, майже білим, глинистим заповненням. Контакт з попереднім горизонтом нечіткий, плавний. Ближче до низу колір жовтішає.

Загалом у шурфі виявлено 43 знахідки – 16 крем'яних виробів (зокрема, нуклеус, 3 відщепи, пластину, 2 пластинки, комбіноване знаряддя (скребачка + ретушний різець), ретушований відщеп, ретушовану пластинку, 5 лусок, уламок); 10 фрагментів ліпної кераміки; 11 уламків кісток тварин; уламок кам'яної зернотерки; виробничі шлаки; грудки глини; камені. При цьому більшість цих знахідок, зокрема, 14 крем'яних виробів, були знайдені в оранці та підґрунті.

Горизонтальною зачисткою на глибині 0,45 м було зафіксовано чіткі контури об'єктів № 1 і № 2 округлої форми, ймовірно, господарських ям, що займали більшу частину площі шурфу, продовжуючись за його межами, перший – далі на північний схід, а другий – на південний захід. Вони спущені з рівня підґрунтя на глибину 0,80 м і 0,73 м, відповідно. Дно обох об'єктів майже пласке. Вони мають плямисте гумусоване заповнення, в якому трапляються нечисленні дрібні невиразні фрагменти стінок ліпних посудин, ймовірно, кінця доби бронзи, кавалки білої необпаленої (?) глини, кістки тварин, уламок кам'яної зернотерки, поодинокі крем'яні вироби. За межами об'єктів на глибині більше 0,45 м, тобто, у шарі супіску, знахідок не виявлено.

Знахідки. Разом за два роки дослідження на пам'ятці виявлено 480 знахідок, включаючи знайдені у шурфах. Переважну більшість з них складають 409 крем'яних виробів. Також звідси походять уламки кераміки, кістки тварин, кам'яний точильний

¹⁰ Всі наведені глибини відрahовані від сучасної денної поверхні у Пд-Сх куті шурфа.

¹¹ Всі наведені глибини відрahовані від сучасної денної поверхні у Пн-Сх куті шурфа.

брусок, фрагмент зернотерки, уламки мушель, виробничі шлаки. З палеолітичним періодом впевнено пов'язуються лише вироби з кременю.

Крем'яна колекція. Виявлені вироби виготовлені з двох основних різновидів кременю – якіснішого буро-сірого та менш якісного сіро-жовтого шерехатого. При цьому вироби з першого більш численні (58% кам'яних знахідок) та, у цілому, дрібніші (індекс масивності¹² дорівнює 14). Відповідно, виробів з другого різновиду дещо менше (37%), але серед них більше великого розміру (індекс масивності – 21).

Нуклеусів знайдено 15, що становить 3,7% розщеплених кременів. З них 7 одноплощадкових – 5 поздовжніх (рис. 2: 3, 7) і 2 поздовжньо-двосторонніх (рис. 2: 6). Сім двоплощадкових нуклеусів представлені поодинокими екземплярами семи різних типів: біпоздовжнім (рис. 2: 2), біпоздовжньо-двостороннім (рис. 2: 1), біпоздовжньо-суміжним (рис. 2: 4), ортогональним (рис. 2: 5), ортогонально-суміжним, перпендикулярно-зустрічним, перпендикулярно-послідовним (рис. 4: 24). Один трьохплощадковий нуклеус – поздовжній підпірамідальний (рис. 4: 25). Індекс масивності 6 нуклеусів є меншим або дорівнює 20 мм, через що їх можна назвати мініатюрними. Чотири таких нуклеуси виготовлені з більш якісного буро-сірого прозорого кременю.

Авіаж у колекції один (0,2% крем'яних виробів). Він зняв край площадки нуклеуса.

Відщепів виявлено 133. Вони складають 32,5% крем'яної колекції. Серед них переважають з поздовжньою огранкою (81), значно менше первинних (11), реберчастих (разом 5: 3 однонаправлені та 2 двонаправлені), поздовжньо-зустрічних (3), біпоздовжніх (11), біпоперечних (3), ортогональних (10), підперехрестних (5). Відщепів з поперечною, конвергентною, безсистемною та невизначеною огранкою знайдено по одному екземпляру. У 119 відщепів збереглися площадки. Останні переважно пласкі (57), значно менше первинних (13), точкових (19), грубопідправлених (6), двограних (4), поздовжньопідправлених (8). Поодинокими екземплярами представлені лінійна (2) та фасетована (1) площадки. У 9 випадках площадки збереглися, але сильно забиті (2) або пошкоджені (7), через що не піддаються визначенню. Два відщепи виготовлено з кам'яної сировини поки невизначеного різновиду, решта – крем'яні.

Пластин виявлено 31, що становить 7,6% всіх кременів. За огранкою домінують поздовжні (15), на другому місці реберчасті (разом 9: 6 однонаправлених та 3 двонаправлені). Нечисленні чи поодинокі пластини з первинною (1), біпоздовжньою (3), ортогональною (2) та невизначеною (1) огранкою. Площадки збереглися у 18 пластин. Переважно вони пласкі (7), рідше первинні (3). По одному екземпляру мають точкову, поздовжньопідправлену, двогранну, фасетовану площадку. Ще у 4 пластин площадки пошкоджені і не піддаються визначенню.

Пластинок у колекції більше ніж пластин – 46 (11,3%). За огранкою домінують поздовжні (37), значно меншою кількістю представлені первинні (3), реберчасті (разом 5: 3 однонаправлені та 2 двонаправлені), біпоздовжня – 1. Лише у 23 пластинок збереглися площадки. Серед них переважають точкові (11), дещо менше пласких (7). По одному екземпляру мають поздовжньопідправлену, двогранну та фасетовану площадку. Площадка ще одної пластинки забита, а іншої – пошкоджена, через що вони не піддаються більш детальному визначенню.

Мікропластин знайдено 10, тобто 2,4% виявлених кременів. Їх огранка майже завжди поздовжня (9), і лише в одному випадку – первинна. Серед 5 уцілілих площадок 4 пласких та 1 точкова.

¹² Середнє арифметичне довжини, ширини та товщини всіх цілих виробів.

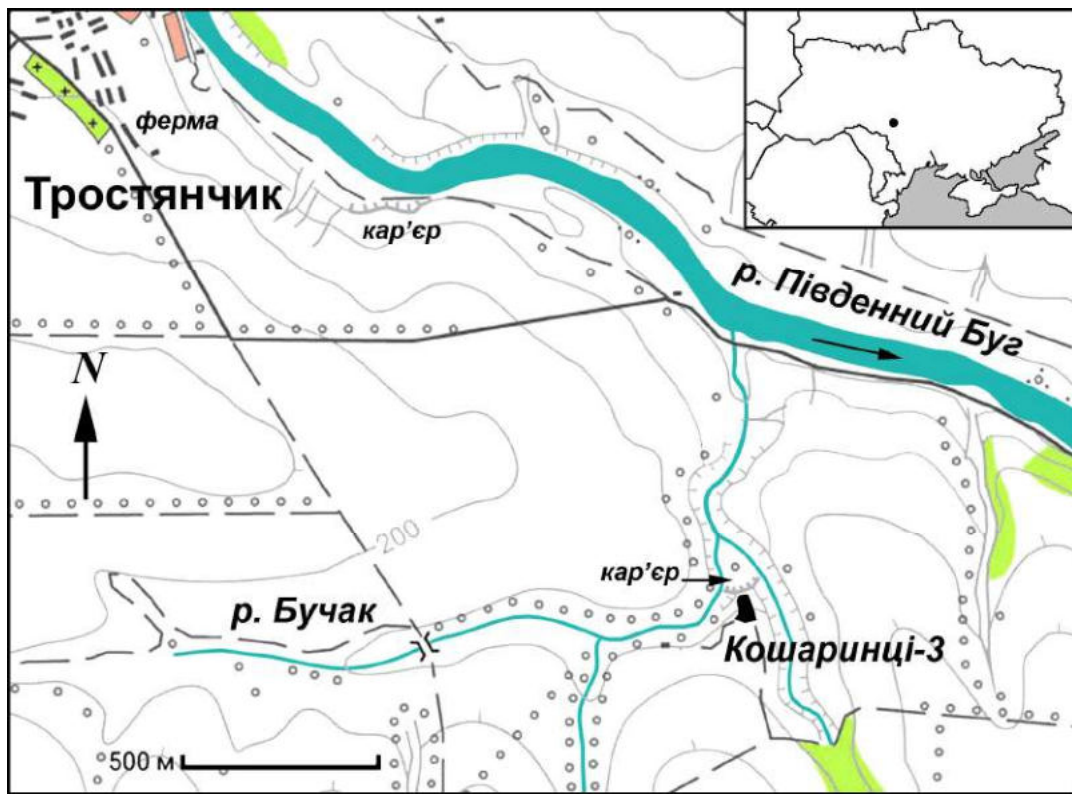

Рис. 1. Розташування пам'ятки Кошаринці-3.

Знарядь виявлено 58, що становить 14,2 % загальної кількості кам'яних виробів.

Всі 9 різців колекції виготовлені із пластин. Один з них – однолезовий, сформований на зламі. Решта 8 дволезові: 1 двогранний + двогранний (рис. 3: 1), 1 двогранний + на зламі (рис. 3: 5), 1 двогранний + ретушний (рис. 3: 3), 2 на зламі + на зламі (рис. 3: 7, 8), 1 на зламі + ретушний (рис. 3: 4), 2 ретушний + ретушний (рис. 3: 2, 6).

Скребки лише дещо чисельніші за різці. Загалом їх 11: 10 кінцевих (рис. 4: 12-21) та 1 латеральний (рис. 4: 7). У 6 випадках їх заготовками слугували пластини, у 5 – відщепи. Серед скребок 3 кареноїдних (рис. 4: 16, 20, 21), 1 амюзо (?) (рис. 4: 15), 2 високих (рис. 4: 18, 19).

Всі 4 виявлені мікроліти представлені мікропластинами з одним притупленим краєм, обробленим дрібною ретушню (рис. 4: 1-4).

Низка знарядь представлені поодинокими знахідками. Це комбіновані знаряддя, до яких віднесено скребок кінцевий + різець ретушний (рис. 4: 22) та скребок кінцевий (карене?) + різець двогранний (рис. 4: 23); єдиний перфоратор, сформований на відщепі за допомогою альтернативної та дорсальної стрімкої ретуші; та 2 виїмчастих знаряддя, оформлених одною крупною виїмкою на дистальному кінці заготовки.

Серед сколів з ретушню найбільше (8) відщепів ретушованих. З них 2 тронковані (рис. 4: 6), у 1 оброблено кінець, а решти 5 – краї заготовки. Ретуш здебільшого дорсальна напівстрімка. Розміри 1 відщепу з кінцевою та 1 з латеральною ретушню

межують з лусками. Пластин ретушованих знайдено 7. З них 1 латерально-, 5 білатерально- (рис. 4: 10) та 1 поперечно ретушована. Ретуш дорсальна, здебільшого, напівстрімка, у 3 випадках стрімка (рис. 4: 8, 9, 11). Із 3 пластинок ретушованих 2 латеральні та 1 білатеральна (рис. 4: 5). Ретуш абразивна крайова. На 2 луски ретушовані дорсальну абразивну обробку нанесено в одному випадку поперечно, а в іншому – латерально. Фрагменти сколів ретушовані представлені 7 виробами з, переважно, напівстрімкою ретушшю, характер заготовок яких визначити не вдалося. Фрагментів двобічно ретушованих 2. Один з них – дрібний дуже невиразний перепалений уламок білатерального двобічноретушованого знаряддя з напівстрімкою лускатою ретушшю, має ще й сліди реутилізації. Другий виріб – двобічний латеральноретушований дистальний фрагмент невизначеної заготовки, оброблений альтернативною пласкою ретушшю.

Різцевих сколів у колекції 4 (1,0% всіх виробів). Вони представлені 3 цілими екземплярами та 1 дистальною частиною. Серед 74 *лусок* (18,1%) одну сколото з невизначеного різновиду кам'яної сировини, решта – крем'яні. *Фрагментів сколів* невизначених знайдено 21 (5,1%). Половина з них досить дрібні. *Уламків* кременевої сировини зі слідами розколювання виявлено 16, що становить 3,9% розщеплених каменів.

З 409 крем'яних виробів 368 мають патину, а ще 27 – сліди дії вогню.

Інтерпретація. Схоже, що крем'яна колекція стоянки Кошаринці-3 є не гомогенною. В ній виділяються вироби кількох верхньопалеолітичних традицій. Частина з них можна співвіднести з технологіями пам'яток граветського кола та епігравету. Це подвійний двогранний різець і пластини з обрубуючою ретушшю, мікроліти у вигляді мікропластин з ретушованим краєм. Також тут представлена яскрава серія мініатюрних нуклеусів, є кілька каренієдних і високих скребків, ретушовані луски, тобто вироби, що маркують таке добре відоме у Степовому Побіжжі явище як епіориньяк¹³. В цілому, комплекс стоянки Кошаринці-3 нагадує матеріали таких стоянок степового Побужжя як Івашків VI і Серединний Горб¹⁴, що знаходяться на відстані близько 50 км на південь-південний захід від неї у басейні р. Кодима.

Висновки. На стоянці Кошаринці-3 на сьогодні зібрано найбільшу у Вінницькому Побужжі колекцію верхньопалеолітичних крем'яних виробів. Зручне розташування на високому мисі між двома обводненими ярами обумовило неодноразове заселення цього місця впродовж верхнього палеоліту та в пізніші часи, що відбилося у складі виявлених тут знахідок. Ще одною причиною, що приваблювала людей верхнього палеоліту в долину Бучака, де на сьогодні виявлено щонайменше 8 пунктів відповідного часу, могли бути поклади кременю. Привертає увагу, що, зазвичай, значні скупчення палеолітичних пам'яток тяжіють до виходів цієї «стратегічної» для кам'яної доби сировини. Не є тут винятком і басейн П. Бугу. Так, численні стоянки долини р. Бакшали на південному заході та р. Велика Вись на самому сході Побужжя пов'язані з наявними там покладами кременю. Для Вінницького Побужжя на сьогодні у літературі згадується лише одне місцезнаходження «великих крем'яних конкрецій, здебільшого темножовтого забарвлення, діаметром до 10 см і більше», знайдене К.М. Полікарповичем ще у 1931 р в районі сіл Маньківка та Крушинівка Бер-

¹³ Останній детальний огляд у статті: Демиденко Ю.Э., Шкрдла П., Риос-Гараизар Ж. Эпи-ориньяк с сагайдакско-мураловскими микролитами на юге Восточной Европы и его европейские перспективы // Археология і давня історія України. 2017. Вип. 3 (24). С. 38-52.

¹⁴ Смольянинова С. П. Палеолит и мезолит... С. 42-52.

шадського р-ну¹⁵, тобто лише за 12-15 км східніше Кошаринців-3. Не виключено, що саме до них тяжіють палеолітичні стоянки на р. Бучак. Тому пошуки нових та дослідження вже відомих пам'яток в цьому мікрореєоні мають добру перспективу та будуть продовжені.

Подяки. Автори щиро вдячні В.І.Усику, Л.В.Кулаковській, Д.В.Ступаку та І.В.Піструїлу, які ознайомилися з виявленими матеріалами та поділилися своїми міркуваннями щодо їх можливої культурно-хронологічної атрибуції.

REFERENCES

- Chernysh, O.** (1953). *Volodymyrivska paleolitychna stoianka* [The Palaeolithic site of Volodymyrivka]. Kyiv: Vyd-vo AN URSS [in Russian].
- Demidenko, Yu.E., Škrdla, P. & Rios-Garaizar, J.** (2017). Epi-oriniak s sagaidaksko-muralovskimi mikrolitami na iuge Vostochnoi Evropy i ego evropeiskie perspektivy [Epi-Aurignacian with SagaidakMuralovka-type microliths in the south of Eastern Europe and its European perspectives]. *Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy*, 3 (24), 38-52 [in Russian].
- Haskevych, D.L. & Kononenko, O.M.** (2006). Nova Mykolaivka 2a – nove verkhnopaleolitychne mistseznakhodzhennia u Lisostepovomu Pobuzhzi [Nova Mykolaivka 2a – a new Upper Palaeolithic site in the Forest-Steppe part of the Buh River area]. In **Havryliuk, N.O. (Ed.)**. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2004-2005 rr.* (pp. 127-128). Kyiv-Zaporizhzhia: IA NANU, Dyke Pole [in Ukrainian].
- Haskevych, D. & Kononenko, O.** (2018). Novi verkhnopaleolitychni mistseznakhodzhennia v lisostepovomu Buho-Dnister'i (poperednie povidomlennia) [New Upper Palaeolithic sites in the Forest-Steppe part of the Buh-Dnister interfluvies area]. In **Chabai, V.P. (Ed.)**. *I Vseukrainskyi arkheolohichni z'izd: Prohrama roboty ta anotatsii dopovidei (Nizhyn, 23-25 lystopada 2018 r.)* (pp. 65-66). Kyiv: IA NANU [in Ukrainian].
- Hladkykh, M.I., Ryzhov, S.M. & Sukhovi, M.O.** (2010). Oriniakoidna stoianka Hordashivka I na Cherkashchyni [Aurignacoid site Hordashivka I in the Cherkasy region]. *Kamiana doba Ukrainy*, 13, 95-112 [in Ukrainian].
- Kozubovskiy, F.A.** (1933). *Arkheolohichni doslidzhennia na terytorii BoHESu (1930-1932 rr.): Pidsumky arkheolohichnykh rozvidkovykh robit v raioni maibutnoho pidtoplennia Bozkoi hidroelektrotsentrali* [Archaeological investigation on the territory of BoHES (1930-1932): Results of archaeological exploration in the area of future reservoir of the Boh River hydroelectric power station]. Kyiv: VUAN [in Ukrainian].
- Smolianinova, S.P.** (1990). *Paleolit i mezolit stepnogo Pobuzhia* [The Palaeolithic and Mesolithic in the Steppe part of the Buh River area]. Kiev: Naukova dumka [in Russian].
- Stanko, V.N. & Grigoreva, G.V.** (1977). Issledovaniia pamiatnikov kamennogo veka na r. Ingule [Investigation of the Stone Age monuments on the Ingul River]. In **Shaposhnikova, O.G. (Ed.)**. *Drevnosti Poingulia* (pp. 37-51). Kiev: Naukova dumka [in Russian].
- Stanko, V.N. & Smolianinova, S.P.** (1985). Issledovaniye paleolita i mezolita stepnogo Pobuzhia [Investigation of the Palaeolithic and Mesolithic in the Steppe part of the Buh River area]. *Sovetskaia arkheologiia*, 4, 5-20 [in Russian].
- Stupak, D.V. & Telizhenko, S.A.** (2019). Flint assemblage of Severynivka hillfort. *Arkheolohiia*, 1, 5-13.
- Vorona, Ye.I., Kyryliach, O.V., Maksymeniuk, O.D., Marushevskiy, H.B., Yavorskyi, D.M. & Yavorska, O.H.** (2009). *Basin richky Boh* [The Bog River Basin]. Vinnytsia-Kyiv: Wetlands International Black Sea Programme [in Ukrainian].
- Zalizniak, L.L. (Ed.)** (2013). *Naidavnishe mynule Novomyrhorodshchyny* [Most ancient past of the Novyi Myrhorod region]. (Kamiana doba Ukrainy, 15). Kyiv: Shliakh [in Ukrainian].

¹⁵ Козубовський Ф. А. Археологічні дослідження... С. 66.

Olesia Kononenko

(Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1575-1854>

Dmytro Haskevych

(Institute of Archaeology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2831-1092>

Kosharyntsi-3 – a New Upper Paleolithic Site in Forest-Steppe Buh Region

Most of the Upper Paleolithic sites of the Buh region were discovered in the basins of the rivers Synyukha, Bakshala and Kodyma in the north of the steppe zone some decades ago. To the west and north, in Vinnytsia and Khmelnytskyi Regions (Oblasts), they were represented by a few single flint findings with ambiguous cultural and chronological characteristics. Only one well-stratified site with more or less numerous flint produced items and faunal remains was studied near the village of Semenky in Vinnytsia Region in 1931.

More than twenty new Upper Paleolithic sites have been found by the authors in the course of systematic surveys along the South Buh River and its tributaries in recent years. The evidence collected on the surface of several sites between the villages of Trostyanchyk and Kosharyntsi in the south of Vinnytsia Region contains quite a lot of flint findings. Most of them originate from the site of Kosharyntsi-3, located on a high narrow promontory formed by the flow of the nameless stream into the Buchak river, 0.9 km south of the South Buh right bank.

The site assemblage contains 409 flint artifacts. The following peculiar features characterize them. The knapping technique is parallel. Unidirectional and bidirectional sub-cylindrical and bifacial cores with a flat striking platform dominate. The blanks often have a *lip* – an indication of using a soft organic hammerstone. The assemblage of tools includes microblades, one edge of which is blunted by a small dorsal steep retouch, endscrapers, and burins of various types. In terms of morphological features, most of these findings can be attributed to the Epigravettian technocomplex. At the same time, the assemblage contains several well-preserved long and carinated scrapers, retouched flakes, a series of small cores that mark such a well-known phenomenon in the region as Epi-Aurignacian.

The studied flint complex is very similar to some Steppe Buh sites, in particular, Ivashkiv-6 and Seredynnyi Horb, located about 50 km away in the Kodyma river basin, which is a right tributary of the South Buh.

According to our studies, in particular, work at Kosharyntsi-3 site, the territory of the middle Buh region within Vinnytsia Region was densely populated in the Upper Paleolithic. Therefore, the authors intend to continue studying this site and searching for new Paleolithic sites in the region.

Keywords: Upper Paleolithic, middle Buh region, flint industry

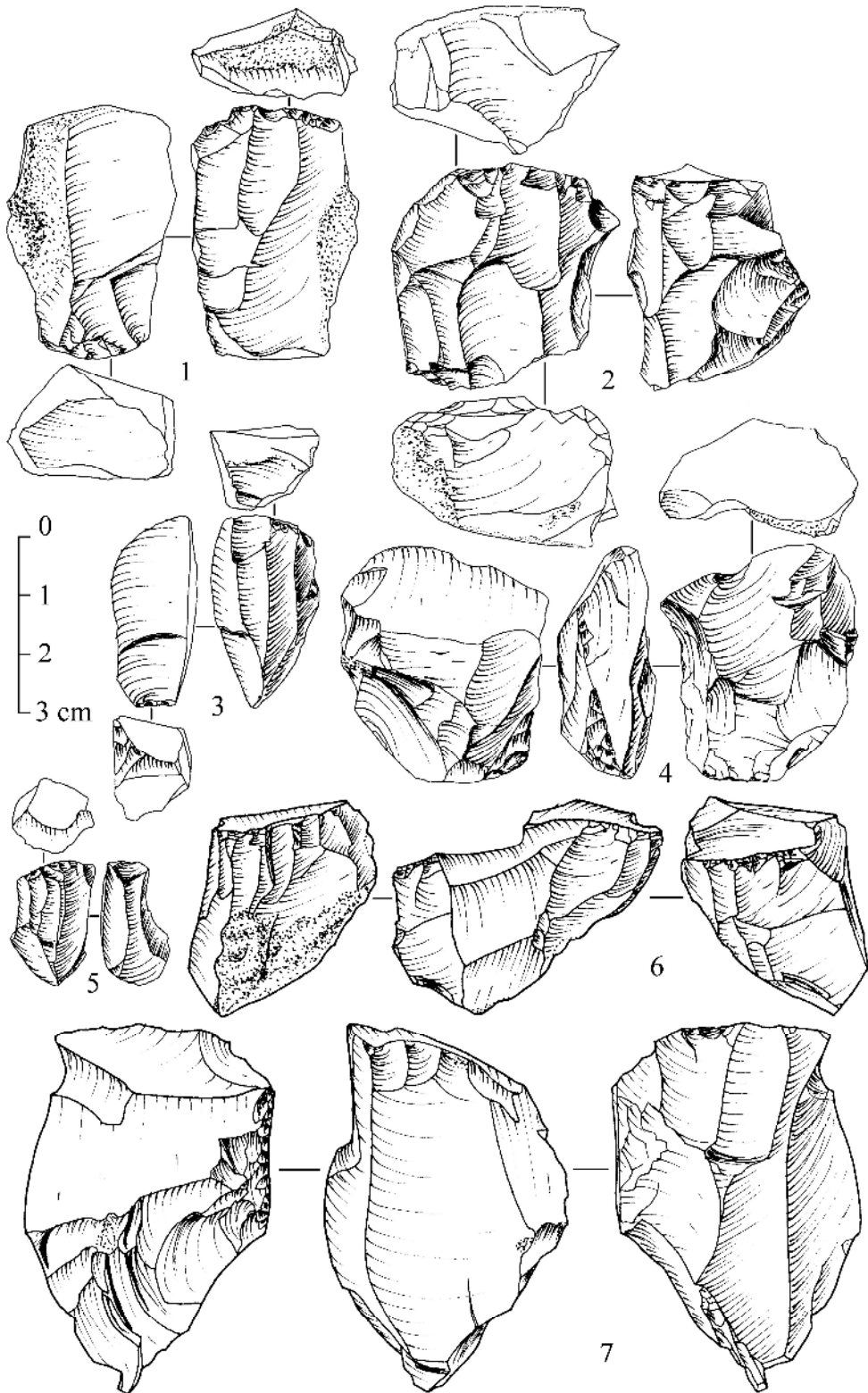

Рис. 2. Кошаринці-3. Крем'яні вироби: 1-7 – нуклеуси.

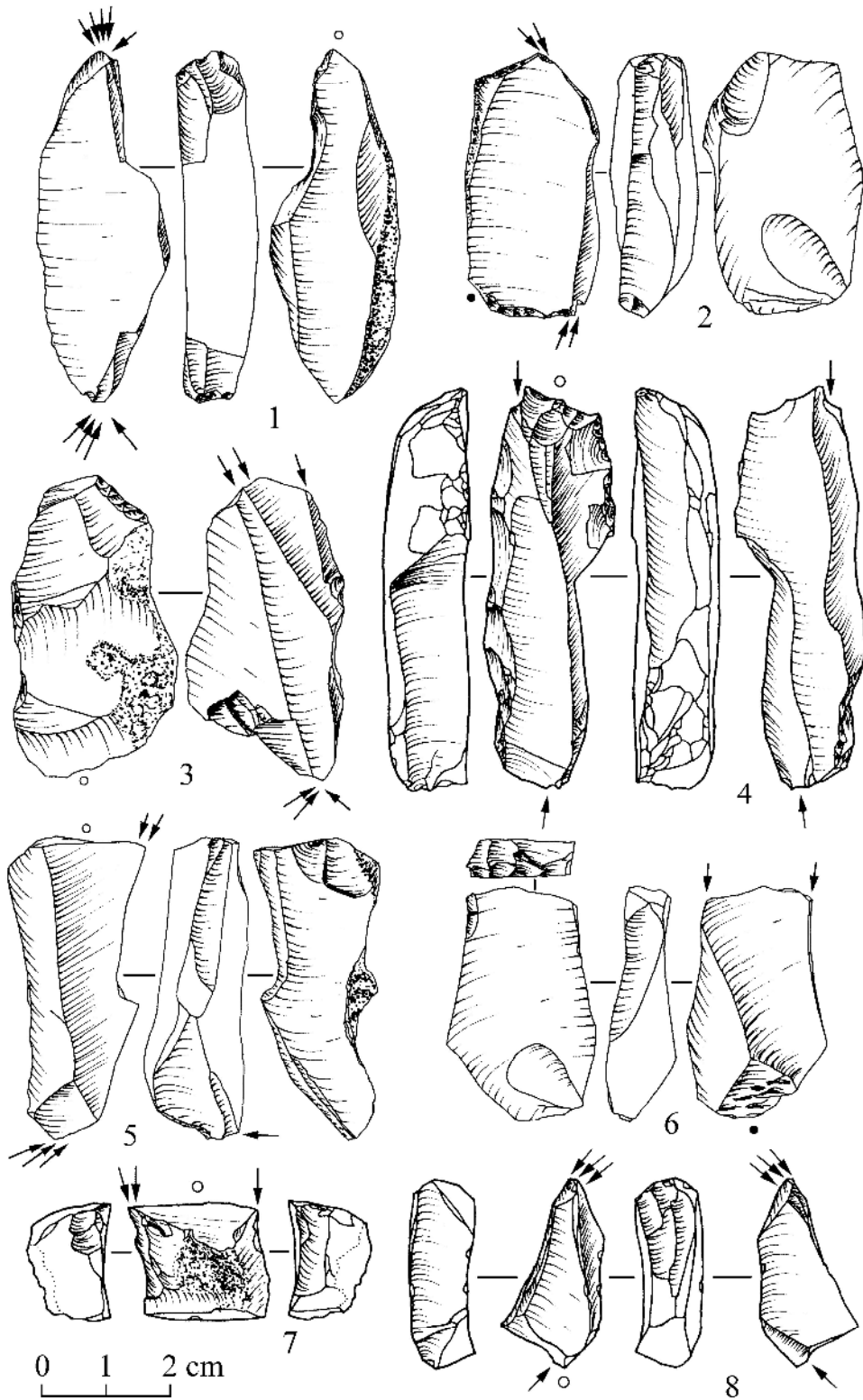

Рис. 3. Кошаринці-3. Крем'яні вироби: 1-8 – різці.

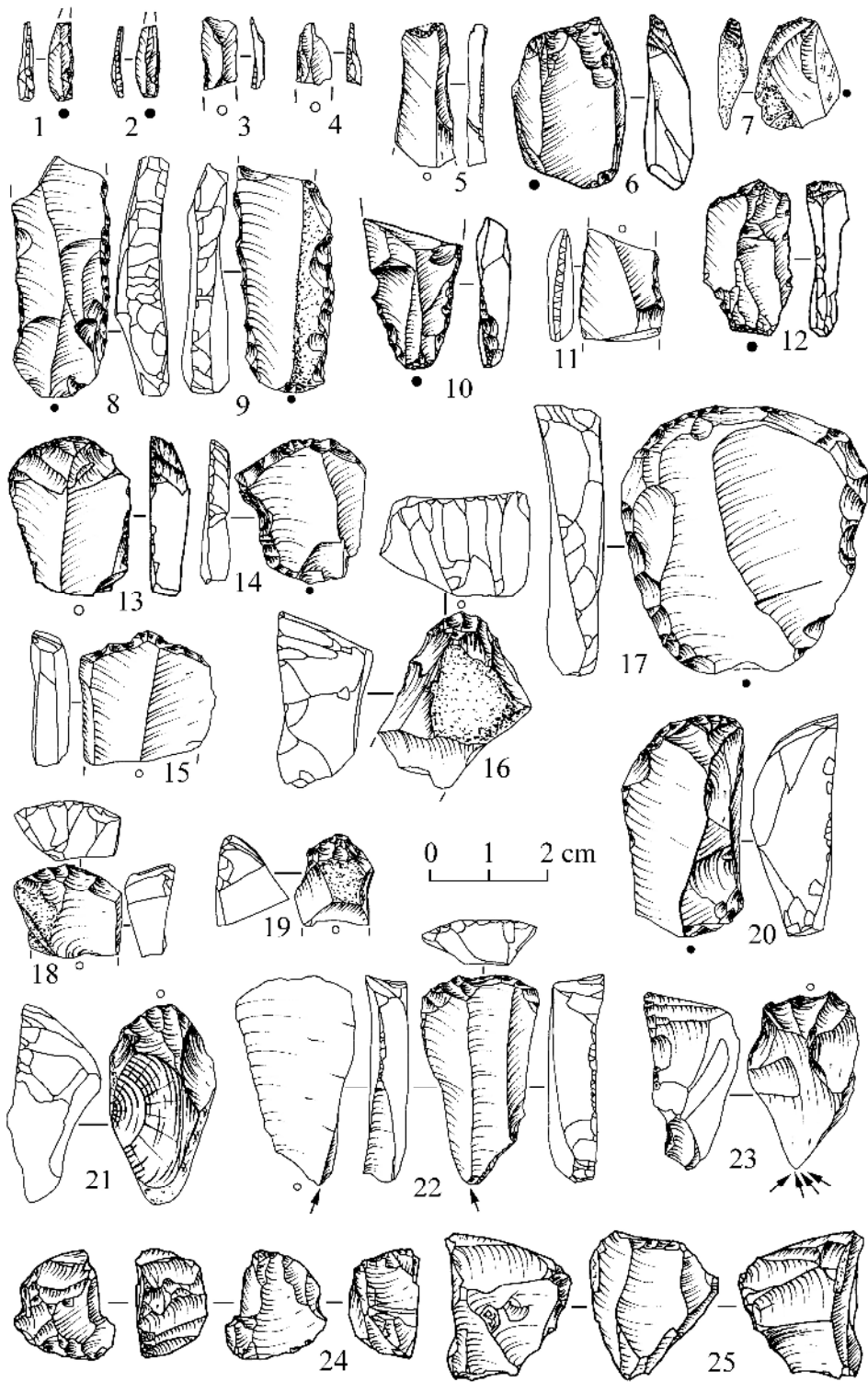

Рис. 4. Кошаринці-3. Крем'яні вироби: 1-4 – мікроліти, 5 – пластинка ретушована, 6 – відщеп ретушований, 7, 12-21 – скребки, 8-11 – пластини ретушовані, 22-23 – комбіновані знаряддя, 24, 25 – нуклеуси.